

ŠARISKI OBLAČEK

*Podzekovaňe šickim vam,
co našu reč utrimujece
pri živoce*

Co v kňiške najdzece

Jak to cale vzniklo	8
#1 mošek	10
#2 bandevoška, blajvas, kiflik, kraherlík, krankasa	12
#3 kevelni, kekešni, kvestar, nadzirac še, švajcera, zavatlareni	14
#4 basamuha, blancar, ofče pokí, ochvati, prišč	16
#5 džmil, majskepla, stremba	18
#6 bozuľa, kura dupa, švinka, zanohcica	20
#7 basi, pokrutki, tirtač, nohec, štič	22
#8 nabrezgli, pazdzernati, sprete, vičučoreti, zaboleti, zožaleti	24
#9 lachvati, něvalušni, pulchi, skrempni, valušni, zadubeni	26
#10 letni - žimni	28
#11 zasmorigani, zgurbeni, zluštani	30
#12 němogavi, odukali, šepetlívi	32
#13 duži, kurte, okopisti, tirański	34
#14 ledaci, pasentni, něochandoženi	36
#15 naremni, stišiceni, stocati	38
#16 čoška, dzeška, chtoška, chtoriška, kediška	40
#17 čomuk, daľek, hef, kadzik, kedik	42
#18 perši, perši, pervi	44
#19 kapinka, kus, kuščičko, kuščik	46
#20 dvojmi, trojmi, pejcmi	48
#21 para a paru	50
#22 prevodzic, pridac še	52
#23 voľec	54
#24 spodzivac še	56
#25 karac	58
#26 krivocic še	60

#27 najsc, obejsc še, prac še	62
#28 dulovac, tremcic, zatochmac	64
#29 drindac, kiric, pesc, škintac	66
#30 choltac, namatkac, mocovac	68
#31 premazovac še, stoporčic še, štrofac, štubic, vipilnovac	70
#32 buntošic, prebatoric še, tlojic	72
#33 forkac, luščic, strikac	74
#34 potalabac, smirdac še, zleňic še	76
#35 direk, fungel, markotno, na protekfurmu, naroščiže, očivišne, ňezdobački, pokrijomi	78
#36 do džezu, do ščesca, do spruhu	80
#37 duškom, kantom, takoj	82
#38 na spak šveta, na hrich, na borg, na čud, na prešmak	84
#39 hore birdi, smikom, popri paľcu, teľo slava	86
#40 doraz, ked kus, perve	88
#41 až na to, až ňedaj	90
#42 bodajbulo, vošľip, zaporad	92
#43 hlatko, kilavo, kvašno	94
#44 v, vof	96
#45 z, zos	98
#46 choc, ňiž, precik	100
#47 kediš-ňekediš, keľo-teľo, nabic, noľem, paľe	102
#48 chibaľ, nadzem, ozdaj	104
#49 ta	106
#50 curik, ča, ho, hojta, cip-cip-cip, truś-truś, taś-taś, tu-tu-tu, višta	108
#51 Vilijni oblaček	110
#52 buch, chaps, flink, gruch, laps, pif, rip, trisk	112
A co na koňec?	114
Co v ktorim oblačku najdzece	116
Edičná poznámka	122

Jak to cale vzniklo

Mile ľudze, co še radzi kukace na švet prez šariski obláček!

Jak možno dachtore ešči pametace, **Šariski obláček** še perši raz otvoril v roku 2020 v Radiju Regina Vichod. Bo bulo treba daco višilac prez leto mesto relaciji *Hovoríme spisovne*, ta v radiju dostali napad višilac relaciju po šariski. No a z teho malutkeho napadu mame na začatku roka 2025 už pomali 200 šariskich obláčkoch, co še medzitim višilali. Ale zato, že dakedi lepši vidzec, jak čuc, vznikla i tota tu kňiška, dze sebe možece prečitac pejdzešatdva šariskich obláčkoch. Pokapčane su tak, žebi zme vidzeli krasu a bohatošc šariščini vof šickich slovnich druhoch.

Pretim než začnece otvirac tote obláčki, mušim daco povedzec. V peršim radze **Šariski obláček** nechce poučovac, co po šariski a co ňe po šariski. Bo ja znam po šariski lem tak, jak som še naučila od svojich rodzičoch – a vašo rodziče mohli vas inakši naučic. Bo kim ja povim **žim** a **cherbet**, ta vi možno povice **žem** a **chribet**. A i mojo, i vašo spravne, a to zme lem na Šarišu; chtozna, jak fšelijak še to povi na Špišu, v Above abo na Zemplňiňe?!

Šariski obláček skorej chce ukazovac, jaka šumna a bohata tota šariska reč, v dačim pomali i bohatsša jak spisovna slovenčina. Zato še ju oplaci zachovac a bečelovac. A choc ja ňeznam po vašemu, po zemplinski, po abofski, po sotacki abo po špiski, naš **Šariski obláček** ma ukazac, že i vašo narečja vzacne a oplaci še jich odevzdac našim dzecom.

Dalo bi še do kňiški šturic ešči vecej šariskich slofkoch, co stoja za reč, ale tak jak každi šariski obláček i ten naš **Šariski obláček** še daraz muši

zavrec. No i tak budze najlepši, ked ňebudzeme o šariskich slofkoch ľem rospravjac, hutorec, hvarec, ale ked jich budzeme i použivac. Bo i ked se **Šariski oblaček** zavre, tota naša reč sebe budze žic dalej - ale ľem ftedi, ked se tak ňprestaňece dohvarac zo svojima dzecami, vnučatami, fše a fšadzi, dze mozece a dze to pasuje. A ja už teraz znam, že se tak dohvarac budzece, bo svoju rodnu reč mace choľem tak radzi jak ja, ked ňe vecej. A znam, že s vašu mocu a s Božu pomocu se nam ju podari utrimac šumnu a bohatu, jak bula dakedi a jaka moze bic i hneška.

#1

mošek

Ked som se rozhodla, že dam do kniški šariske oblački, co dakedi buli v radiju višilane, ta muj muž vidumal, že budze tich oblačkoch pejdzešatdva, na každi tidzeň jeden. A mňe až dakus prestriklo. A čom me prestriklo? Ta ñe zato, žebi ñebulo telo šariskich slofkoch, co bi se o ñich dalo rospravjac. Tich jest až na to! Ale jak o ñich napisac tak, žebi se vam to furt pačilo a žebi se to dalo sluchac, to už kus figel'. Jak o ñich napisac tak, žebi to ñevipatralo, že vas jak učitel'ka poučujem. Bo popravdze, ja bi se mala od vas učic, bo vi znace fšel'ijake stare i jinakše slofka, chtore ja už ñeznam. Taže šariski oblaček ma bic vecej na pocešeňe jak na učeňe.

Druha vec, jak tote oblački skapčac, žebi v tim bul kus šor, žebi to ñebulo lem tak širom-šarom narucane, pomišane. Bo to ozdaj figel', ked jest telo fšel'ijakich šariskich slofkoch. A i tak už teraz znam, že ñebudzem mohla naraz spomnuc šicko, co v šariščiňe šumne a jinakše jak v spisovnej slovenčiňe. Ale to dobre, bo cholem nam ostaňe i na dalše kniški.

Treca vec na tim našim oblačku taka, že i ked se vola Šariski a budze o šariščiňe, ma povzbudzic i vas, co znace po špiski, po zemplinski, po abofski, po sotacki, co znace po rusnacki, po goralski, abo ešči i ked take ľudze žiju, co znaju po mantacki. Ma vas povzbudzic, žebi sce se svojej maceriňskej reči ñeopuščali.

No a zato, že som še mušela na uvod tak rospisac, ta mi do oblačka #1 ostalo ľem kuščičko mesca na dva malutke slofka. A hňeska som porichtovala slofka **moch** a **mošek**. Bo **moch** malutki a **mošek** ešči menši. Moch bi podľa Buffoveho slovníka¹ mal bic *mach* abo *jemné páperie*. Ňespričam še, bo i ja moch a mošek použivam podobňe. Moch i mošek ľehko zbačice, bo većinu odbijaju od teho, na čím su. Priklad bili moch na cmavim kobercu abo čarni mošek na ružovej bluske. A mošek može bic Ňeľem *páperie*, aľe i take drobužane, jemne šmetko, co je tam, dze Ňema bic. No, uť naj je, jak chce, moch aňi mošek Ňeprehľadňece, i ked su malutke. No a ozdaj Ňeprehľadňece aňi nať ďalši šariski oblaček.

¹ Buffa, Ferdinand, 2004. *Slovník šarišských nářečí*. Prešov: Náuka. To bars dobri slovník; ked dajake slofko zo šariščini Ňeznace, tam ho najskorej najdzece. I ja tam veľo vecoch našla, taže na Ňeho daraz v oblačkoch i odkazujem.

#2

bandevoška, blajvas, kiflík, kraherlík, krankasa

Mile vichodňare!

Už se vam stalo, že vam dachto povedzel take coška po šariski, co sce nigda v živoce něčuli? Bo mňe vello raz. Ale cholem se mi tak potverdzo, keło teho ešči něznam o švece. A čija to vina? Ta ně macerina, jak se špiva v jednej pišničke, ale to šariščina vinovata, bo se meňi. Stare slofka se prestavaju použivac, bo jich buc vecej nětreba, abo mesto nich mame inakše, nofše slofka.

Asi perši raz som ziscila, že i šariščina starne, ked mi oco něboščik povedzel, že za mlada sebe kupoval **kiflík s kraherlíkom**. Ked sce na tim tak, jak som na tim bula ftedi ja, že něrozumice, ta vísvetlíim, že sebe kupoval rohlík s malínofku. Temu už take dzecko jak ja rozumelo, bo mi mesto kiflíka isto kupovali rohlíki a kraherlík bul furt lem malínofka.

Abo take slofko **blajvas**. „Nolem mi daj poradni **blajvas**,“ zloscil se, „šak toten tupi jak fras.“ Isto znace, že som duškom kirila a doňesla som mu poradnu, zastruhanu tušku abo po slovenski *ceruzku*. Taže mesto blajvasu prišla do šariščini tuška a blajvas se pomali vitraca. A tak to i s dalšima slovami, na chtore sebe chochedi spomňem, že už som jich dzeška čula, ale něznam, co se z něma mišlí, bo už jich něživam.

Minule mi z ničeho nič tak prišlo na mišer' stare slovo **bandevoška**. Še mi i vidzelo, že to take daco jak fša, ale pre istotu volam mame, či dobre pametam. Mama hvári: „Dobre pametaš!“, ale pre istotu vola staršej sestře: „Sluchaj, to dobre pametame, že bandevoška fša?“ No, ešči dobre, že se mame keho opitac, ešči dobre, že tote starše ľudze na švece, žebi zme se od njih co-to poučili.

Tak som se i poučila minule s **krankasu**, co vraj bula v Prešove dakedi na Levočskej. Takoj som ucekala sebe kuknuc, co to **krankasa**, bo ja čula lem o krankasovich zuboch. A ked som ziscila, že krankasa to nemoceňska pois-covňa abo i nemoceňska poistka, ta som koňečne i pochopila, čom su štatne zubi krankasovo.

Možno šicke tote starodavne slovka pre vas calkom bežna vec. Ta pitam vas šumňe, se nepochňivajce, že som jich spomla, ale ratšej jich spomnuc hňeška, jak bi zme na njih maľi jutre zapomnuc, ahejže? Ta lem naj nas nígda někušu žadne **bandevoški**, naj nam nĕtreba **krankasovo** zubi a naj cali rok mame chol'em na ten **kiflik** s **kraherl'ikom**.

#3

keveľni, kekešni, kvestar, nadzirac še, švajcera, zavatl'areni

Do ďalšieho oblačka som sebe vibrala take slofka, co su zapisane v slovníkoch, ale ja ich poznam dakus inakši. Bo bi som chcela ukazac, jaka šariščina bohata, kraj od kraja, valal od valala inakša. Taže ked nahodou i vi tote slofka znace dakus inakši jak ja, nič sebe z teho ňerobce, pravdu mace i vi, i ja, i Buffa, bo rodna reč da zapravdu každemu, chto v ňej doma.

Začnem slofkom **švajcera**. Švajcera še vraj podľa Buffoveho slovníka uživa na taku dzifku, co je jak paripa. Ale u nas še skorej do švajceroch nadavalo – ked še dachto smirdal, chodzil hore-dolu, ňepošedzel, ta na ňeho kričeli: „Litaš jak taka švajcera, ňigda ňit ši doma, ľem jak taki kvestar chodziš kadzi-tadzi.“ Hňeška bi zme povedzeli: „*Flákaš sa, nikdy nie si doma, chodíš kade-tade.*“

A tak jak še zmeňilo slovo švajcera, tak i slovo **kvestar**, co zme akurat spomľi, malo u nas inakši viznam, ňe taki, jaki najdzece v slovníku. Bo tam še piše, že kvestar to bul dakedi *žobravý mních*. No a nabic podľa teho, že *žobravý mních* chodzil hore-dolu, ta začali ľudze hvarec: to taki kvestar baba – chodzi po calim valale, aňi hodzinu doma ňepošedzi. A ked baba chodzila jak taki kvestar abo jak taka švajcera, ľechko še mohlo stac, že jej muž chodzil

zavatl'areni, jak taki **vatlar**. Isto sce uhadli, že chodzil brudni, mal na sebe zadubene lachi abo jak povedza dachtore ludze, šmati.

No ale ked i bul dachto jak švajcera abo jak kvestar, ta cholem ňbul **kevel'ni**. Kevel'ni podla slovňika *chorlavý*, ale u nas bul **kevel'ni** toten, co še lem robil, že je chori, co ho v'raj bolelo cale celo, abo jak še povi, cali človek, ale to še mu lem robic ňechcelo, ta še **kevel'il**.

Aňi **kekešni** u nas ňbul *pyšný*, jak piše Buffa, ale skorej *rozjarený, radostný*, a **kekešic** še ňbulo *vyťahovať sa*, ale skorej šantit', jak taka **kekeška** abo **kekešnica**.

No a naostatek tu mam slofko **nadzirac še**, co še u nas tiž inakši uživalo. Podla slovňika, ked še dzeci nadziraju – ta *šantia*, ale ked zme še mi nadzirali, ta to veraže ňbulo dobre, to zme *nešantili*, bo u nas nadzirac še bulo skorej *hašterit sa, zapárat do seba*.

No, nabic už dalše slofka do oblačka ňešturime, ta vas prepušćim s tim, že bi sce každi svojo slofka uživali tak, jak sce zviknute, bo lem ked jich budzeme uživac, ta lem ftedi naša reč budze žic dalje a budu jej rozumec našo dzeci i vnučata.